

KAMILO TONČIĆ I NJEHOVA DJELA

Laura Vojnović

Sažetak

U članku je predstavljen opus splitskoga graditelja Kamila Tončića, pl. Sorinja (Zadar, 1878. – Split, 1961.). Navedena su njegova djela, među kojima su najznačajnija ona secesijskih stilskih karakteristika, i doprinos gradu Splitu. Projektirao je, primjerice, zgradu Sumpornih toplica i Hrvatskog doma. Sudjelovao je u brojnim obnovama te preinakama splitskih povijesnih građevina. Velik utjecaj ostavio je na kulturu grada Splita svojim arhitektonskim djelima, ali i kao osnivač Etnografskog muzeja, tada Regionalnog muzeja za narodnu umjetnost i ručni rad, te Galerije umjetnina (tada Umjetničke galerije). Sakupljao je i ukazivao na njihovu vrijednost zanatske i proizvode kućne radinosti, tzv. „narodne umjetnosti“ u Dalmaciji i Bosni. Članak se temelji na knjigama Marija Kezića *Arhitektura secesije u Splitu* te Stanka Piplovića *Kamilo Tončić*.

Ključne riječi: arhitektura secesije, Split, Kamilo Tončić, etnografska baština, brački kamen

Kamilo Tončić Sorinjski rođen je 28. listopada 1878. godine u Zadru. Treći je sin Josipa i Aspazije. Otac mu je u državnoj službi došao do položaja dalmatinskog podnamjesnika, a majka mu je bila iz ugledne obitelji Koludrović. Nakon završene osnovne škole na Hvaru, 1888. godine upisuje Veliku realku u Splitu. „Nakon toga otišao je studirati građevinske znanosti na Inženjerskoj školi Visoke tehničke škole u Beču.”¹ Umjetnost bečkog arhitekta Otta Wagnera odrazila se na tadašnju mladu generaciju hrvatskih arhitekata i umjetnika, koji su se u to vrijeme školovali u Beču. Tako je i Tončić prihvatio taj novi stil i prenio ga u Dalmaciju odnosno Split.² S obzirom na to da je mnogo doprinio splitskoj kulturnoj baštini, čak i ulica u centru grada nosi njegovo ime. Nekada se zvala Sokolska ulica, zatim Omladinska te naposljetku Tončićeva ulica.

Uz Špiru Nakića i Petra Senjanovića, bio je arhitekt koji je obilježio početak stoljeća u arhitekturi grada Splita, kako navodi Ivana Šverko u djelu „Splitska škola za dizajn”³. Tončićeva karijera kao arhitekta zapravo

- 1 Stanko Piplović, *Kamilo Tončić* (Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1991), 5.
- 2 Nevenka Božanić-Bezić, *Prilog proučavanju secesije u Splitu*, 178.
- 3 Ivana Šverko, *Splitska škola za dizajn. Uobličavanje strukovne risarske*

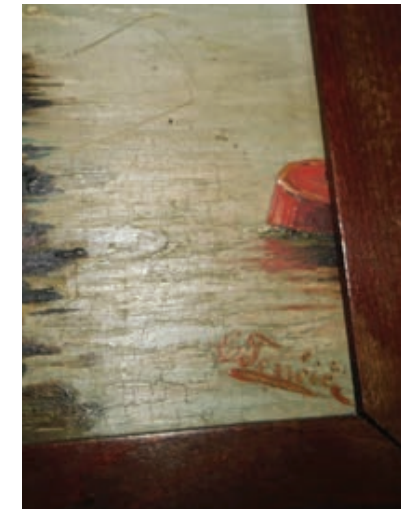
Sl. 1.
Kamilu Tončić sa ženom
Piom ispred vile Tončić
(privatno vlasništvo)

Sl. 2.
Slika Kamila Tončića
(privatno vlasništvo)

Sl. 3.
Detalj Tončićeva potpisa
(privatno vlasništvo)

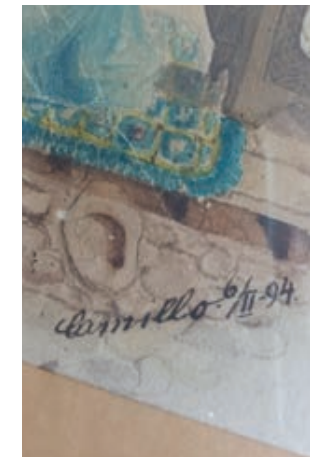
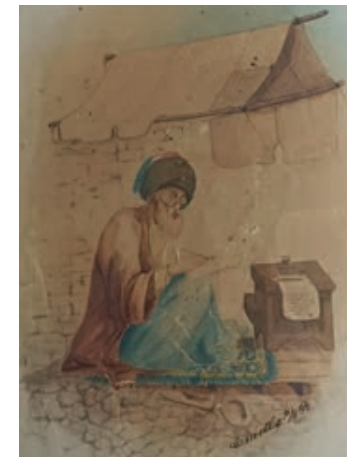
i nije trajala dugo, ali bila je značajna. Osim što se bavio arhitekturom, Tončić se bavio i mnoštvom drugih aktivnosti. Napisao je nekoliko tekstova, a jedan od njih je „Dioklecijanova palača i položaj nove katedrale u Splitu“ iz 1907. godine. U njemu niže svoje misli o porušenim dijelovima Dioklecijanove palače. Drugi njegov tekst je „Peristil Dioklecijanove palače, arhitektonske refleksije“. Oba teksta nalaze se na posljednjim stranicama knjige *Kamilu Tončić* Stanka Piplovića.⁴ Kamilu Tončić vodio je iznimno bogat društveni život te je sudjelovao u brojnim kulturno-društvenim aktivnostima u Splitu. Osnovao je i vodio brojne institucije, sudjelovao je u raznim gradskim komisijama, organizirao je kulturno-umjetničke događaje itd. Nadalje, bavio se i skupljanjem marki, uzgajao je pčele i domaće životinje te je u svom vrtu uzgajao tulipane uvezene iz Nizozemske. Malo je znano kako se bavio i slikarstvom, pa su sačuvane tri slike koje su danas u privatnom vlasništvu Tončićevih nasljednika u Splitu i Zagrebu. Na njegovim djelima uočava se interes za maritimne teme neobične atmosferskičnosti. Fokus na prikazu nestalne pojave kao što je ljeskanje mora kasnije će se uočiti i u opusima drugih splitskih slikara, poput Angjela Uvodića. Prema Tončićevim potpisima na slikama, a i samoj tematici, može se zaključiti kako pejzažne slike s kraja 19. stoljeća približno isto datiraju kao i figuralni prikaz orijentalne tematike na kojem stoji datum nastanka – 6. veljače 1894. godine. U svojoj kočiji obilazio je sela Dalmatinske zagore sakupljajući etnografske predmete i vlastoručno bilježeci ornamentalne šare. Na milimetarskom papiru isrcrtavao ih je u albumu pod nazivom „Narodni ornamenti“ koji je također bitan dio njegove ostavštine.

⁴ *škole u Splitu 1907.* (Split: Književni krug, 2003).

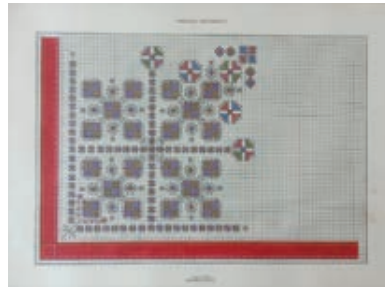
Sl. 4.
Slika Kamila Tončića
(privatno vlasništvo)

Sl. 5.
Detalj Tončićeva
potpisa (privatno
vlasništvo)

Slika 6.
Slika Kamila
Tončića (privatno
vlasništvo)

Slika 7. Detalj
Tončićeva
potpisa (privatno
vlasništvo)

Nakon nešto više od četrdeset godina intenzivnog rada, Kamil Tončić odlučio je prestati sudjelovati u kulturno-društvenom životu grada Splita. Naime, 1948. Tončić optužen je da je za vrijeme Drugog svjetskog rata surađivao s talijanskim fašističkim okupatorom. Zbog tog je bio osuđen na nekoliko mjeseci zatvora te mu je oduzeto Sumporno kupalište. To ga je shrvalo. Stoga je, nakon izlaska iz zatvora, uništio sav svoj rad, nacрте, dokumentaciju, korespondenciju i literaturu – spalio ih je u dvorištu svoje vile. Nakon toga, na neko vrijeme, bile su zaboravljene Tončićeve zasluge. Umire u Splitu 1961. godine.

Obrtna škola

Nedugo nakon završetka fakulteta Kamil Tončić radio je kao inženjer željeznica u Beču, zatim u Dalmaciji, a kasnije i kao profesor u Obrtno-strukovnoj školi. U njoj nije bio važan samo kao profesor – bio je njezin osnivač i pokretač gradnje, ali je sam nije projektirao. U školi su se odvijali tečajevi za čipke, narodno vezivo, brodogradnju, modeliranje, kipare i građevinare. Nakon privremenog djelovanja Nikole Jašića kao upravitelja, Tončić je preuzeo upravu. Tijekom svojeg rada zalagao se za reorganizaciju škole i oživljavanje obrta.⁵ Škola je 1908. godine promijenila naziv

POVIJEST UMJETNOSTI
KAO OTVORENI PROJEKT

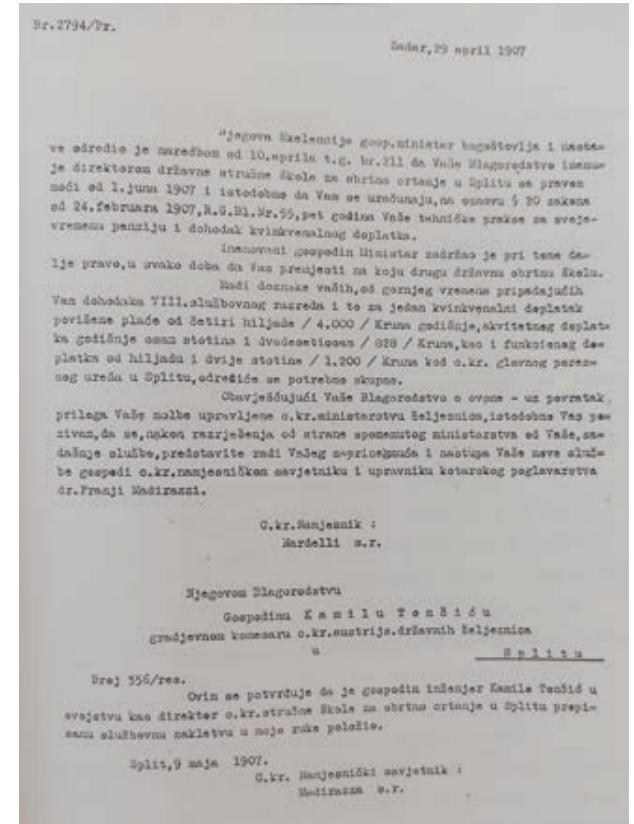
Sl. 8.
Album narodnih šara
(privatno vlasništvo)

Sl. 9.
Nacrt narodne nošnje
(privatno vlasništvo)

Sl. 10.
Nacrt narodne nošnje
(privatno vlasništvo)

Sl. 11.
Nacrt narodne nošnje
(privatno vlasništvo)

Sl. 12.
Imenovanje inženjera
Kamila Tončića (preuzeto
iz Šverko, *Splitska škola
za dizajn. Uobličavanje
strukovne risarske škole
u Splitu 1907.*)

u Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola. Danas se Elektrotehnička, Umjetnička i Građevinska škola smatraju pravnim sljedbenicima Obrtne škole. Obrtna škola nalazila se u zgradi današnje Elektrotehničke škole, na raskrižju Zrinjsko-Frankopanske i Ulice Nikole Tesle u Splitu. U vremenu kad je izgrađena, školska zgrada nalazila se na dalekoj periferiji grada, među vinogradima i maslinicima. Tih godina škola je težila obrazovanju mladih ljudi na području uzgoja poljoprivrednih kultura.⁶ Zbog Tončićeva utjecaja u društvenom životu grada i njegova prijateljstva s brojnim umjetnicima tog vremena, u školi su, među ostalima, predavali i sasvim iznimni profesori. Na primjer, slikanje je podučavao Emanuel Vidović, pjevanje – Josip Hatze, a hrvatski jezik – Dinko Šimunović.⁷

6 „Tehnička škola za strojarstvo i mehatroniku Split: Povijest škole,” pristupljeno 12. 3. 2022., http://ss-tehnicka-st.skole.hr/nastava/povijest_skole.

7 Ibid.

Kvalitetnim radom i organizacijom Tončić je doprinio osnutku 25 stručnih škola diljem Dalmacije i šire, među kojima su i Trgovačka akademija u Splitu i Dubrovniku te škola u Kotoru.⁸

Etnografski muzej

Stanko Piplović u djelu *Kamilo Tončić*⁹ navodi kako je Tončićev sekundarni dio ostavštine impresivni arhitektonski opus. U to vrijeme u hrvatskim intelektualnim i umjetničkim krugovima vladao je etnotrend kojem ni Tončić nije odolio. Pored projektiranja bezvremenskih građevina, dane je kratko i prikupljanjem pučkih narodnih rukotvorina. Bio je očaran njihovom likovnošću i kvalitetom te vizionarski svjestan ugroze zbog tehnološkog napretka. „Fasciniran narodnim blagom, već od mladih dana sakupljao je nošnje, vezivo, kućne predmete i čilime.”¹⁰ U svoju kolekciju ubrojio je i poneke radove svojih učenika.

Od 1907. godine povremeno izlaže te započinje sa sustavnim otkupom i prikupljanjem etnografske građe što 1910. rezultira osnivanjem Pokrajinskog muzeja za narod i obrt, današnjega Etnografskog muzeja. Tončić mu je bio upraviteljem do kraja Drugoga svjetskog rata, a već 1911. godine javnost ga prepoznaje kao lijepo namješten i dobro opskrbljen muzej. Godine 1913. Ministarstvo u Beču odobrava prvi muzejski Statut u kojem se utvrđuje Upravni odbor, a Tončić postaje upravitelj. Iste godine muzej počinje izdavati svoj časopis *Koledar* Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu koji je izlazio godinu dana.¹¹

U arhivu Muzeja sačuvana je bilježnica s naslovom „Popis narodnih vezova u zbirci Anke Hozmann iz Dubrovnika“. U njoj je Tončić zapisao pojedine uzorke tekstilnih ručnih radova na numeriranim tablicama. Podijelio ih je na sljedeće skupine: *Konavoski narodni vezovi*, *Primorski narodni vezovi*, *Narodni vezovi iz Spljetske okolice*, *Narodno sinjsko tkanje*, *Narodni vezovi iz Zadarske okolice*, *Paško narodno vezivo*, *Hercegovački narodni vezovi i hercegovačke marama*, *Hrvatski narodni vezovi*, *Moravski narodni vezovi*, *Arbanaški narodni vezovi i čipke*.¹² Godine 1923. Grad preuzima muzej, a Tončića postavlja kao direktora.¹³

8 Piplović, *Kamilo Tončić*, 9–12.

9 Ibid.

10 Piplović, *Kamilo Tončić*, 6.

11 Branka Vojnović-Traživuk, „Narodna umjetnost kao građanska vrijednost: uloga likovnog folklora u građanskoj kulturi Dalmacije u prvoj polovici 20. stoljeća“, Etnografski muzej Split, pristupljeno 20. 4. 2022, <https://etnografski-muzej-split.hr/muzej/povijest-muzeja>.

12 Branka Vojnović-Traživuk, *Tragom prvih zbirki Etnografskog muzeja u Splitu* (Split: Etnografski muzej Split, 2009).

13 Piplović, *Kamilo Tončić*.

Galerija umjetnina

Od sredine dvadesetih godina započelo je prikupljanje umjetničkih slika i djela kako bi se 1931. godine osnovala Galerija umjetnina, tada smještena u Lovretskoj ulici. Ideja o osnivanju galerije nastala je krajem 1908. godine na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* u Splitu. Jedan od osnivača Galerije, njezin direktor od 1931. do 1941. godine, bio je Kamilo Tončić. Fundus počeo je sakupljati Niko Nardelli, namjesnik Dalmatinske vlade i član Društva „Medulić“, otkupom djela *Prve dalmatinske umjetničke izložbe* i njihovom predajom Tončiću. Fundus Galerije umjetnina stvarao se otkupima, ostavštinama i donacijama. Kvalitetom i kvantitetom istakla su se djela dr. Ive Tartaglie, splitskog odvjetnika, kolekcionara, likovnog kritičara i gradonačelnika.¹⁴

Do 1934. godine promijenila su se četiri postava, a četvrti je trajao do Drugoga svjetskog rata. To razdoblje dovelo je u opasnost muzejske eksponate jer ih je tadašnja vlast željela premjestiti u Rim. Tončić je to izbjegao stalnim premještanjem te je uspio sačuvati zbirku u cjelini. Etnografski muzej i Galerija umjetnina često su razmjenjivale svoje eksponate.¹⁵

Pri svečanom otvorenju Galerije umjetnina, 1. prosinca 1931. godine, Kamilo Tončić je izjavio:

„Kad sam pred nekih 20 godina započeo da sakupljam radove naše narodne ornamentike, nisam mogao ni u snu pomisliti da ću u onim prostim kolibama i zabitim selima naći toliko obilje narodnog blaga (...) umjetničkog shvaćanja. Ta prva moja ideja postavila je temelje Etnografskom muzeju. Naša narodna ornamentika najbolji je izražaj istančanog i profinjenog ukusa i bujne mašte. Narodni su motivi puni neke čarobne snage i umjetničke ljepote (...) narodna umjetnička duša nije mogla da ostane ograničena oko samih ornamentalnih radova, već pojedini sinovi našeg naroda, zadojeni naslijeđenim umjetničkim sklonostima, a obrazovani stvorili su karakteristike naše nacionalne umjetnosti. Pa kao što narodne umotvorine rasijane (...) nisu pružale jedinstveni pogled u svu ljepotu, harmoniju boja i estetiku tako i radovi naših umjetnika raštrkani nisu mogli da nam pokažu jedinstvenu sliku njihove stvaralačke snage.“¹⁶

Problem prostora pratio je Galeriju umjetnina u Splitu. Nakon nekoliko lokacija, potencijalnih i realiziranih 2001. godine, odlukom poglavarstva Grada Splita zgrada Stare bolnice na baroknom bastionu Cornaro dodijeljena je na korištenje Galeriji umjetnina. Adaptacije i rekonstrukcije za njenu prenamjenu projektirao je splitski arhitekt Vinko Peračić.¹⁷

14 Sandi Bulimbašić, *Ostvarenje splitskog sna* (Split: Galerija umjetnina, 2009).

15 Silvio Braica, *Još o počecima muzeja* (Split: Etnografski muzej, 2003).

16 Ibid., 172.

17 Bulimbašić, *Ostvarenje splitskog sna*.

Sumporne toplice

Kako navodi Ana Grgić u *Vodiču splitske arhitekture 20. stoljeća*¹⁸, reprezentativna zgrada Sumpornog kupališta najznačajnija je secesijska zgrada u Splitu. Bilo je to prvo važnije djelo Kamila Tončića kao arhitekta. „Prije njegove, na tom mjestu bila je zgrada iste namjene no mnogo skromnija.”¹⁹ Nikola Ivanović u članku „Povijest splitskih toplica“ govori kako je sumporna voda dolazila s područja ribarnice čiji su izvori bili vidljivi još prije njezina nastanka.²⁰ Radovi izgradnje Sumpornog kupališta započeli su krajem 1902. godine, a zgrada je bila gotova već u lipnju 1903. godine. Stjepan Nagy bio je vlasnik i upravitelj. U prizemlju su bile čekaonice, sobe za kupanje, kabine i liječnička ordinacija. „Na prvom katu bile su sobe za bolesnike, a na drugom su se nalazili privatni stanovi.”²¹ Nakon Nagyjeve smrti upravitelj kupališta postao je Tončić jer je njegova supruga Pia bila nasljednica Stjepana Nagyja.

Na vanjštini zgrade, kao i u unutrašnjosti, vidimo velik broj secesijskih dekorativnih elemenata te niz figuralnih i biljnih motiva. „Ukрасne figure na pročeljima simboliziraju bolesnike, a na krovu zgrade nalazio se orao, simbol uzleta koji će bolesnici doživjeti nakon ozdravljenja.”²²

Zgrada je sagrađena tradicionalnim materijalom pa su zidovi prizemlja od bračkog kamena, a okviri oko prozora od kamena iz Segeta. „Strop iznad prizemlja je od željeznih traverza, između kojih je beton, dok su ostale međukatne konstrukcije od drvenih greda, kao i krovna konstrukcija.”²³

U poslijeratnom razdoblju vlasnici doživljavaju nešto što su doživjele i mnoge obitelji sličnoga materijalnog i društvenog statusa tog vremena – gube svoje posjede. Tako i obitelj Tončić ostaje bez sumpornih toplica. Na temelju rješenja, od 12. ožujka 1948. godine, ta zgrada postaje opća narodna imovina.²⁴

Hrvatski dom

Nakon dugogodišnjeg skupljanja novaca i dobivanja dozvola zemljište za izgradnju Hrvatskog doma kupljeno je krajem 1905. godine, a kamen za gradnju u veljači 1906. godine. Prihvaćeni projekt za izgradnju koji je

18 Ana Grgić, ur., *Split: Arhitektura 20. stoljeća. Vodič*, ur. Darovan Tušek (Split: Građevinsko-arhitektonski fakultet Sveučilište u Splitu, 2011).

19 Piplović, *Kamilo Tončić*, 22.

20 Nikola Ivanović, „Povijest splitskih toplica,” *Ethnologica Dalmatica*, br. 2 (1993).

21 Piplović, *Kamilo Tončić*, 22.

22 Ibid.

23 Ibid.

24 Ivanović, *Povijest splitskih toplica*.

Sl. 13.
Sumporne toplice u
Marmontovoj ulici u Split
u vrijeme Kamila Tončića
(preuzeto iz Piplović, *Kamilo
Tončić*, 53.)

Sl. 14.
Sumporno kupalište danas
(L. Vojnović, fotografirano:
21. 4. 2021., Split)

Sl. 15.
Hrvatski dom u vrijeme
Kamila Tončića
(preuzeto iz Buble,
„Hrvatski dom Kamila
Tončića u Splitu,” 419.)

Sl. 16.
Svečana dvorana u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto iz Buble, „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu,“ 431.)

Sl. 17.
Zatečeno stanje zgrade Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)

Sl. 18.
Zatečeno stanje stubišta Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)

izradio Kamilo Tončić bio je izložen u izlogu trgovine Ševeljević u svibnju 1906. godine. Sanja Buble, u članku „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu“, navodi kako je njegov nacrt izazvao različite reakcije – od odobravanja do pokude. Iako se otvorenje očekivalo na blagdan sv. Dujma 1907. godine, zgrada je otvorena tek 1908. godine.²⁵

U to vrijeme Hrvatski dom bio je jedno od glavnih kulturnih mjesta u gradu Splitu, gdje su osnovana i mnogobrojna društva: Slavjanska narodna čitaonica, 1862. godine; Dobrovoljno vatrogasno društvo, 1883.; Hrvatsko pjevačko društvo „Zvonimir“. 1884.; gimnastičko društvo „Hr-

25 Sanja Buble, „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu,“ *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42, br. 1 (2011).

Sl. 19.
Hrvatski dom danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Sl. 20.
Stubište Hrvatskog doma danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

vatski sokol“, 1893. Osnovano je i Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“, 1908., čiji su članovi obilježili razvoj hrvatske moderne umjetnosti.²⁶ U osnivanju gotovo svih društava sudjelovao je i Kamilo Tončić.

Najznačajnija manifestacija u prvoj godini postojanja Hrvatskoga doma jest organizacija „Prve dalmatinske umjetničke izložbe“. Na toj je izložbi su otkupljena prva umjetnička djela koja su bila temelj osnivanja buduće Galerije umjetnina. Na izložbi su sudjelovali veliki slikari i kipari

26 Sandi Bulimbašić, *Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“ (1908. – 1919.): umjetnost i politika* (Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti 2018).

Sl. 21.
Zidna secesijska
dekoracija danas
(L. Vojnović,
fotografirano:
18. 5. 2022., Split)

poput Medovića, Bukovca, Vidovića, Meštrovića, Rendića...²⁷ Tončić nije izlagao svoja djela, ali je bio jedan od glavnih organizatora ove izložbe.

„U glazbenom životu grada Hrvatski je dom, uz Općinsko kazalište, imao ključnu ulogu.“²⁸ U njemu su vježbali ansambl i solisti „Zvonimira“ i „Narodne glazbe“. Sokolska dvorana služila je za koncerte, plesove, predstave i društvene zabave, a osobito živo bilo je u vrijeme poklada.

„Reprezentativna secesijska zgrada Hrvatskog doma, projektirana u duhu Wagnerove škole i njegovih ranih radova, autorsko je djelo zrelog arhitekta u kojem se uz odjek klasicističke tradicije naslućuje arhitektura novog doba.“²⁹ Osim na njezinim pročeljima, secesijski elementi bili su vidljivi i u interijeru, posebice u velikoj dvorani. Ornamenti su se protezali preko zidova pa sve do stropa. Uglavnom su to bili figuralni motivi te ekspresije lica. Veliki sokol krasio je područje iznad pozornice. Zanimljivo je kako je Tončić, osim što je bio arhitekt, vjerno pratio i izrađivanje svakog kalupa i ornamenta namijenjenog za njegove projekte. Ako vrijeme nije provodio na gradilištu, zasigurno ga se moglo pronaći u tvornicama.

„Nije poznato što se sve zbivalo u zgradi Sokolskoga doma početkom i tijekom Drugog svjetskog rata, osim činjenice da je 1942. godine u njoj bilo sjedište talijanske fašističke omladine i da je tada uništena izvorna secesijska dekoracija pročelja i interijera.“³⁰ Godine 2017. krenula je restauracija kako bi se vratila Splitu ovako jedinstven i raskošan primjer zgrade. Restauracija je završila 2020. godine.

Predmet obnove interijera dijela zgrade Hrvatskog doma bili su stubi-

27 Belamarić J., Slade I., Vrandečić J., *Prva dalmatinska umjetnička izložba Split 1908.*, 2010.

28 Buble, „Hrvatski dom Kamila Tončića,“ 421.

29 Ibid., 439.

30 Ibid., 425.

šte, koncertna dvorana, dvije manje dvorane i pomoćni prostori. Poneke stube bile su uništene te su zamijenjene novima. Ograda stubišta bila je također uništena te se nije poznavalo kako je ona nekada izgledala. Zahvaljujući ostalim Kamilovim djelima, ograda stubišta napravljena je po uzoru na one iz Sumpornih toplica. Oštećene pločice su se isto mijenjale, a nove su napravljene istom tehnikom kao i originalne s početka 20. stoljeća. U koncertnoj dvorani obnovljena je sva dekoracija.³¹

Obnova eksterijera Hrvatskoga doma obuhvaća pročelja i krovnište zgrade. S uličnog pročelja su 1942. godine bili uklonjeni i uništeni svi dekorativni elementi, a njihova su mjesta zažbukana. Istražnim radovima došlo se do informacija potrebnih za izradu novih dekorativnih elemenata. Krovni vijenac nije imao veća oštećenja te ga je bilo potrebno samo očistiti.³²

Zadatak restauracije te zgrade bio je prilično zahtjevan jer je rekonstrukcija njezina izvornog izgleda temeljena na povijesnim fotografijama. „Takav pristup obnovi nije novost (obnove europskih gradova srušenih tijekom Drugog svjetskog rata), no u našoj se sredini cjelovita obnova temeljena na rekonstrukciji izvornog izgleda putem fotografija provodi po prvi put upravo na zgradi Hrvatskog doma.“³³

Vila Tončić

Kamilu Tončić sudjelovao je i u projektiranju vlastite vile u kojoj je živio ostatak svojeg života. Građena je prema projektu češkog arhitekta Karel Beneša. Tončić je napravio nekoliko preinaka – izgradnja verande i stubišta na jugu te drukčija dekoracija interijera. Izgradnja je započeta 1922. godine, a Tončić je u kuću uselio 1923. godine. Vila s jednim katom i podrumom okružio je velikim, zelenim perivojem. U to vrijeme perivoj je bio i sa stražnje strane kuće, gdje su držane domaće životinje. U podrumu kuće nalazile su se kuhinje, u prizemlju blagovaonice, a na prvom katu sobe. „Prostornom organizacijom i arhitektonskim oblikovanjem, vila Tončić ima obilježja kasnosecesijskoga sloga, iako s obzirom na godinu izgradnje, potpuno zakašnjelog.“³⁴

Vila je napravljena od kamena s drvenim međukatnim konstrukcijama. U središtu južnog glavnog pročelja nalazi se ostakljena veranda s kamenim stubama koje vode u vrt. Iznad verande nalazi se terasa prvog kata betonske konstrukcije. Na uglovima terase nalaze se kameni

31 Anamarija Rupčić, *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu. Obnova dekoracije „stucco“ ukrasa u svečanoj dvorani* (Split: NEIR d. o. o., 2020).

32 Anamarija Rupčić, *Dekorativni kameni vijenac na pročelju zgrade Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu* (Split: NEIR d. o. o., 2018).

33 Buble, „Hrvatski dom Kamila Tončića,“ 425.

34 *Katalog soboslikarskih uzoraka iz prizemlja vile Tončić u Splitu*, 2.

Sl. 22.
Vila Tončić danas
(privatno vlasništvo)

Sl. 23.
Vila Tončić
1926. godine
(privatno vlasništvo)

piloni ukrašeni figurom orla u reljefu koji završavaju kamenim vazama ukrašenima secesijskom ornamentacijom. Prizemlje ima ukupno četiri prozora, dva desno i dva lijevo od verande. Isti takav raspored ponavlja se i na prvom katu kuće. Krovnište je četverostrešno. Katja Marasović u „Konzervatorskom elaboratu za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli“ ističe sljedeće: „...interesantno je da nad vijencem vile ide zidani nadozid i tek nad njim streha krova.“³⁵

S južne strane vrt je zatvarao kameni zid. Na ostale tri strane bio je betonski zid uz koji su posađeni čempresi. Danas ih je sačuvano samo nekoliko uza zapadni zid. Do izgleda sjevernog vrta moglo se doći zahvaljujući nacrtima Kamila Tončića i njegova unuka Damira Tončića.

35 Katja Marasović, *Konzervatorski elaborat za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli* (Zagreb: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008), 13.

Razmještaj staza i puteljaka perivoja ostao je nepromijenjen do danas. Na južnom zidu nalaze se vrata s metalnom ogradom nakon kojih slijedi nekoliko stuba. U sredini južnog dijela nalazi se fontana koja je na četiri mjesta ukrašena vazama. Lijevo i desno od ulaza u verandu nalazili su se kameni stol i klupe. Sve te elemente vrta, poput klupa, stupova, fontane i vaza, izradili su učenici Obrtne škole Kamila Tončića.

Tončić je dizajnirao i interijer svoje kuće. Namještaj je rađen po mjeri, prema njegovim nacrtima pa su tako i ti elementi u secesijskom duhu – kauči, stolice te detalji poput stubišta i kvaka na vratima. U središnjoj prostoriji prizemlja strop je oslikan. Zanimljivo je da ga još uvijek krasi originalne boje, uza samo nekoliko manjih prepravaka.

Prva preinaka kuće napravljena je tijekom Drugoga svjetskog rata. Tada je u vrtu vile sagrađeno sklonište, zaštićeno debelom armiranobetonskom pločom, te spojeno s podrumom vile. Godine 2010. vila Tončić prvi je put bila ozbiljnije restaurirana. Tada su napravljeni popravci na eksterijeru (krovnište i fasada). Unutrašnjost vile i perivoj obnovljeni su 2014. povodom otvaranja ugostiteljskog objekta. Nekada obrasli zeleni vrt, preuređen je prema izvornoj fotografiji u gotovo originalan izgled. Svi radovi obavljani su uz nadzor konzervatora. Unutrašnji zidovi kuće obojeni su izvornim bojama do kojih se došlo prethodno izvršenim istraživanjima.

Zgrada Duplančić

Kamilo Tončić projektirao je i zgradu Duplančić koja se nalazi u istoj ulici kao i zgrada Hrvatskog doma. Ona je danas poznata kao Tončićeva ulica. Irena Mašće³⁶ navodi kako je zgrada podignuta 1907. godine. Sagrađena je na inicijativu splitskog trgovca Josipa Duplančića.³⁷

„Radi se o ugaonoj trokatnici kojoj se na prizemlju i prvom katu ističe horizontalna linija pomoću ukrasnih vijenaca, dok je na posljednja dva kata vidljiv vertikalizam uz pomoć plitkih pilastara.“³⁸ Izduženim ulazom dolazi se do stubišta koje vodi do katova. Zbog njezina položaja na uglu dviju ulica može se reći kako zgrada ima dva pročelja. Kezić o tome piše sljedeće: „Dva su pročelja reprezentativna i ujedno slobodna: dulje koje gleda na Marmon-tovu ulicu i kraće koje gleda na Omladinsku ulicu.“³⁹ Važno je istaknuti brid dodira dvaju pročelja. Iako je izveden oblo, ne dolazi do njegova slabljenja zbog dinamičnosti i dekorativnosti. Oba pročelja zgrade obogaćena su brojnim secesijskim florealnim ornamentima. Na kutovima zgrade nalaze

36 Irena Mašće, „Utjecaj Austro-Ugarske Monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split“ (mag. rad, Tivat: Univerzitet Adriatik; Bar: Fakultet za mediteranske poslovne studije, 2017).

37 Ibid.

38 Mašće, „Utjecaj Austro-Ugarske Monarhije na kulturu Mediterana,“ 37.

39 Mario Kezić, *Arhitektura secesije u Splitu* (Split: Književni krug, 1991), 101.

se rozaliti radi postizanja simetričnosti. Na duljoj fasadi nalazi se devet, a na kraćoj pet prozora. Oko prozora i na prijelazima katova nalaze se mali florealni ornamenti. Pilastri su ukrašeni trima trakama, od kojih je središnja dulja, a s vrha pilastra visi lovorov vijenac. Prizemlje je izrađeno u gruboj, a prvi kat u glatkoj vodoravnoj rustici. Drugi i treći kat glatko su žbukani.

Zgrada je do danas zadržala prvotnu funkciju – prizemni prostor namijenjen je poslovnoj funkciji dok su na katovima stambeni prostori.⁴⁰ Kao i na većini ostalih Tončićevih djela, dekoracija ove zgrade izrađena je u tvornici Giraldi-Bettiza.

Kuća Dujma Save

Na mjestu nekadašnjeg bastiona 1908. godine formirala se Vid Morpurgova poljana na kojoj je 1912. završena izgradnja kuće Dujma Save.⁴¹ Za projekt kuće opet je zaslužan Kamilo Tončić. Glavno pročelje gleda na trg, prema sjeverozapadu, a raščlanjeno je na sedam prozorskih osi. Riječ je o dvokatnici, gdje je prizemlje namijenjeno trgovini, a katovi su imali stambenu funkciju. Vodoravna linija odvaja prizemlje i prvi kat. Vertikalna je izražena bridnim trakama, a ne pilastrima kao kod drugih zgrada za koje je zaslužan Tončić. Prizemlje od prvog kata dijeli profilirani vijenac oko kojega vise secesijski ukrasi. Na rubovima fasada uočavaju se plitke lezene na čijem se vrhu nalaze pravokutna polja s lovorovim vijencem. „Prozori na kući su bogatije dekorirani na prvom katu, s parapetima ukrašenim prstenovima.”⁴²

Kezić zaključuje kako zgrada odiše klasičnom strogošću i simetričnošću u obradi fasada. Piplović uočava elemente historicizma, a na odjeke novog vremena nailazi tek u pojedinostima.⁴³

Rekonstrukcija kuće Ivana Save

Rekonstrukcija postojećih zgrada bila je također jedna od važnijih zadataka kojima se bavio Kamilo Tončić. Primjer je kuća inženjera Ivana Save koja se nalazi u južnom dijelu Dioklecijanove palače. Njezino je pročelje okrenuto prema splitskoj rivi.

Ivan Savo 1876. godine odlučio je obnoviti kuću. Proširio ju je na susjednu parcelu. U sklopu pregradnje shvatio je kako su ostatci antičke lođe rasklimani te je postojala opasnost od urušavanja. Obaviješteni konzervatori odmah su ukazali na hitne popravke. Mihovil Glavinić, konzervator i upravitelj Arheološkog muzeja u Splitu, dogovario je s vlasni-

40 Ibid.

41 Ibid.

42 Mašće, „Utjecaj Austro-Ugarske Monarhije na kulturu Mediterana,” 40.

43 Piplović, *Kamilo Tončić*.

kom načine izvedbe radova. U tim je radovima bila pregledana lođa te je napravljen projekt za njenu konzervaciju i restauraciju. Zbog potrebnih odobranja bečke komisije i nedostatka financijskih sredstava početak rekonstrukcije potrajao je sve do 1905. godine.⁴⁴

Tončić je bio zaslužan za rekonstrukciju zapadne lođe kriptoportika, restauraciju trifore antičkog portika te je dogradio još dva kata u duhu secesije iznad pročelja palače. „Da ova dva nova kata ne odskaču puno od antičke dekoracije, Tončić se odlučio za geometrijsku varijantu secesije.”⁴⁵

Prozori prvog kata geometrijski su urezani u plašt zida. Oni na drugom katu imaju tek vezom kamena naznačen nadvoj i prozorski vijenac, a na trećem katu, iznad lođe, prozori su profilirani u plitkom kamenom reljefu. „Prozori četvrtog kata nose blagu secesijsku nijansu te su obloženi bakrom i zelenom patinom.”⁴⁶

Zgrada Režije duhana

Kamilo Tončić zaslužan je i za vođenje radova izgradnje zgrade Režije duhana u Splitu. Na mjestu nekadašnjega mletačkog lazareta, na istočnoj obali, niknula je dvokatnica u neorenesansnom stilu. Godine 1905. uprava Režije podnijela je općini zahtjev za odobrenje. Nakon pregleda prostora uočili su da je najviše radova potrebno u okolici nove zgrade. Zato se trebala srušiti stara zgrada tamnice te proširiti ulica na jugoistočnu kulu Dioklecijanove palače. Projekt za zgradu izrađen je u Beču, a već je krajem godine zgrada bila završena. Tijekom Drugoga svjetskog rata bombardirana je iz zraka te uništena.⁴⁷

Velika Realca

Zbog nastale potrebe za novom školom izgrađena je zgrada Velike realke u Splitu. Za projekt je zaslužan H. Köhlin, a Tončić je njezine radove izveo u dvije i pol godine. Na predviđenom zemljištu do 1905. nalazio se mletački bastion Contarini. Većinu zemljišta darovala je općina, no ostatak je ustupio željeznički erar. Godine 1905. bili su spremni svi elaborati, a sama izgradnja počela je 1907. godine. Klesarske, zidarske i tesarske radove izvodila je Hrvatska radnička zadruga koja je posao obavila do 1910. godine. Svečano otvorenje zgrade bilo je 30. ožujka 1910. godine. Tada je to bila jedna od najmodernijih zgrada u Dalmaciji. Ona se i danas koristi kao odgojno-obrazovna ustanova.⁴⁸

44 Kezić, *Arhitektura secesije u Splitu*.

45 Mašće, „Utjecaj Austro-Ugarske Monarhije na kulturu Mediterana,” 40.

46 Šverko, *Splitska škola za dizajn*, 94.

47 Piplović, *Kamilo Tončić*.

48 Ibid.

Kuća zaklade Martinis Marchi

U 20. stoljeću su izdržavanje javnih ustanova pomagali imućniji građani zakladama, novcem i nekretninama. Jedna od imućnijih obitelji bila je obitelj Marchi. Ona je potjecala s otoka Brača. S obzirom na to da članovi te obitelji nisu imali muških nasljednika, ostavili su više od 100.000 forinta u korist siromaha grada Splita. Time je došlo do osnutka zaklade *Casa di industria e ricovero Martinis Marchi* koja je bila u sastavu javne dobrotvornosti. Bila je to ustanova karitativnog karaktera za smještaj i prehranu siromaha.

U travnju 1911. godine raspisan je natječaj za gradnju nove zgrade Zavoda Martinis-Marchi. Bio je objavljen u splitskim dnevnim novinama *Naše jedinstvo*. Projekt je realiziran prema nacrtu Vicka Šakića i Lovre Lisičića. Zgrada je građena od fino obrađenog kamena sлагanoga u pravilnim redovima. Između katova nalazi se razdjelni kameni red. Glavni je ulaz smješten na južnom pročelju, a na sredini zapadnog i istočnog pročelja nalaze se dva sporedna ulaza. Iznad glavnog ulaza nalazi se terasa sa željeznom ogradom. Dragica Reljić u publikaciji *Manuški jubileji*⁴⁹ spominje kako je ta monumentalna građevina podignuta u duhu tradicionalnoga dalmatinskog graditeljstva, ali i s odjecima neostilske arhitekture.

Kamilo Tončić napravio je nacrt po kojemu je 1913. nadograđena kuća zaklade Martinis-Marchi. Iako su od gradske vlasti dobili odobrenje za samo jedan balkon na drugom katu, izveden je i novi krov na trećem katu bez dozvole. Ispod novog krova prozori su ostali niski i nezgrapni, što je zainteresiralo javnost i medije. Međutim, navodi Piplović⁵⁰, ta zgrada je po svom oblikovanju potpuno neutralna i ne pokazuje nikakve stilske naznake.

Tijekom godina je navedena zgrada nekoliko puta mijenjala funkciju, a 1952. godine prenamijenjena je u Osnovnu školu Manuš, što je i danas.⁵¹

Zaključak

Jedan od hrvatskih predstavnika secesije bio je Kamilo Tončić. Školovao se u Beču te je znanje o secesiji donio u Split i splitsku arhitekturu.⁵²

Njegovo prvo veliko djelo, kako navodi Ana Grgić u *Vodiču splitske arhitekture 20. stoljeća*⁵³, najznačajnija je secesijska zgrada u Splitu. Na području stare zgrade sagradio je novu reprezentativniju i bogatiju zgradu Sumpornih toplica. Reprezentativni figuralni i biljni dekorativni secesijski elementi odmah su uočljivi na pročeljima zgrade, a može ih se

49 Dragica Reljić, *Manuški jubileji* (Split: Osnovna škola Manuš, 2012).

50 Piplović, *Kamilo Tončić*.

51 Reljić, *Manuški jubileji*.

52 Kezić, *Arhitektura secesije u Splitu*.

53 Grgić, *Vodič*.

pronaći i u unutrašnjosti. Zgrada i danas funkcionira kao lječilište.

Drugo njegovo veliko djelo zgrada je Hrvatskog doma. Njegov nacrt te zgrade izazvao je različite reakcije, kako navodi Sanja Buble u svom članku „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu“.⁵⁴ Njezinom gradnjom potaknut je razvoj i jačanje kulturnog i umjetničkog života u gradu. Prva velika manifestacija održana u prostorima Hrvatskog doma bila je *Prva dalmatinska umjetnička izložba Split* 1908. godine. Na njoj je izlagao velik broj hrvatskih važnih umjetnika poput Emanuela Vidovića, Tome Renđića, Vlahe Bukovca... U Hrvatskom domu osnovana su mnogobrojna umjetnička društva. Zgrada je uništena talijanskom okupacijom te je uklonjena sva dekoracija. Rekonstrukcija zgrade pokrenuta je 2017. kako bi se vratio njen prvotni izgled, a završena je 2020. godine.

Vila Tončić projekt je češkog arhitekta Karela Beneša, a Tončić je napravio nekoliko preinaka prema svom ukusu. Interijer svoje vile obogatilo je raznim secesijskim detaljima, a sam je dizajnirao i namještaj kako bi sve zajedno što više odisalo secesijskim duhom. Vila je i danas u vlasništvu Tončićevih nasljednika.

Tončić se bavio i sakupljanjem narodnih nošnji i predmeta, što je poslije rezultiralo osnivanjem Etnografskog muzeja. Osnovao je i Galeriju umjetnina. Osim njegovih sakupljenih predmeta i djela, zbirke su, s vremenom, obogaćene različitim donacijama.

Tončić je zaslužan i za osnivanje Obrtne škole, a poslije je preuzeo i vodstvo njezine uprave.⁵⁵

Radio je na brojnim restauracijama i nadogradnjama postojećih zgrada poput kuće Ivana Save, kuće zaklade Martinis Marchi. Vodio je i radove na projektima Velike realke te zgrade Režije duhana.

Tončić je radio i na palači Pavlović, zgradi dr. Tommassea te vilama Rossignoli i Smodlaka. Međutim u konzultiranoj literaturi nije pronađeno više o tim njegovim radovima.

Svojim životom i radom ostavio je neizbrisiv utjecaj na arhitekturu Splita tog razdoblja te je njegova uloga u razvoju grada nezamjenjiva.⁵⁶

54 Buble, „Hrvatski dom Kamila Tončića.“

55 Piplović, *Kamilo Tončić*.

56 Kezić, *Arhitektura secesije u Splitu*.

Popis literature

- Adamec, Ana. „Secesija i modernitet.“ *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 31–32. br. 1 (1988).
- Belamarić, Joško, Iris Slade i Josip Vrandečić. *Prva dalmatinska umjetnička izložba. Split 1908*. Split: Galerija umjetnina, 2010.
- Boban, Zoran. *Izveštaj provedenih analiza zbuke stubišta i velike dvorane zgrade Hrvatskog doma u Splitu*. Split: NEIR d. o. o., 2018.
- Božanić-Bezić, Nevenka. „Prilog proučavanju secesije u Splitu.“ *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 8–9, br. 1 (1965).
- Braica, Silvio. *Još o počecima muzeja*. Split: Etnografski muzej, 2003.
- Buble, Sanja. „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu.“ *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42, br. 1 (2011): 417–441.
- Buble, Sanja i Sandi Bulibašić, ur. *Katalog soboslikarskih uzoraka iz prizemlja vile Tončić u Splitu*, Split: Priovo d. o. o., 2015.
- Bulimbašić, Sandi. *Društvo hrvatskih umjetnika „Meduljić“ (2908. – 1919.): umjetnost i politika*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 2018.
- Bulimbašić, Sandi. *Ostvarenje splitskog sna*. Split: Galerija umjetnina, 2009.
- Galić, Anđelka et. al, ur. *Katalog izložbe „Secesija u Hrvatskoj.“* Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2003.
- Ivanović, Nikola. „Povijest splitskih toplica.“ *Ethnologica Dalmatica*, br. 2 (1993).
- Kezić, Mario. *Arhitektura secesije u Splitu*. Split: Književni krug, 1991.
- Marasović, Katja. *Konzervatorski elaborat za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli*. Zagreb: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za graditeljsko nasljeđe, Mediteranski centar za graditeljsko nasljeđe, 2008.
- Mašće, Irena. „Utjecaj Austro-Ugarske Monarhije na kulturu Mediterana s okolicom na grad Split.“ *Magistarski rad*, Tivat: Univerzitet Adriatik; Bar: Fakultet za mediteranske poslovne studije, 2017.
- Piplović, Stanko. „Fundacije i zgrade obitelji Martinis Marchi u Splitu.“ *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, br. 24 (2012).
- Piplović, Stanko. *Kamilo Tončić*. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1991.
- Piplović, Stanko. „Urbani razvitak Splita između dva rata.“ *Zbornik radova Desničinih susreta*, Zagreb, 2014.
- Reljić, Dragica. *Manuški jubileji: obilježavanje 100 godina zgrade OŠ Manuš i 60 godina djelovanja škole*. Split: Osnovna škola Manuš, 2012.
- Rupčić, Anamarija. *Zgrada Sumpornih toplica Kamila Tončića u Splitu. Izvorna metalna ograda stepeništa / sondažna istraživanja bojanih dijelova*. Split: NEIR d. o. o., 2019.
- Rupčić, Anamarija. *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu. Podesti istočnog (ulaznog) stepeništa, cementne pločice/tvornica cementa Gilardi – Battiza*. Split: NEIR d. o. o., 2019.
- Rupčić, Anamarija. *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu. Izvorno, kameno trokatno stubište*. Split: NEIR d. o. o., 2019.
- Rupčić, Anamarija. *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu. Obnova dekoracije „stucco“ ukrasa u svećanoj dvorani*. Split: NEIR d. o. o., 2020.
- Rupčić, Anamarija. *Dekoratívni kameni vijenac na pročelju zgrade Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu*. Split: NEIR d. o. o., 2018.
- Šverko, Ivana. *Splitska škola za dizajn. Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907*. Split: Književni krug, 2003.
- „Nastava: Povijest škole.“ Tehnička škola za mehatroniku i strojarstvo Split. Pristupljeno 12. 3. 2022. http://ss-tehnicka-st.skole.hr/nastava/povijest_skole.

- Tušek, Darovan, Ana Grgić et al., ur. *Split: Arhitektura 20. stoljeća. Vodič*. Split: Sveučilište u Splitu Građevinsko-arhitektonski fakultet, 2011.
- Vojnović, Laura. „Kamilo Tončić i njegova djela.“ *Završni rad*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2022.
- Vojnović Traživuk, Branka. „Narodna umjetnost kao građanska vrijednost: uloga likovnog folkloru u građanskoj kulturi Dalmacije u prvoj polovici 20. stoljeća.“ *Etnografski muzej Split*. Pristupljeno 20. 4. 2022. <https://etnografski-muzej-split.hr/muzej/povijest-muzeja>.
- Vojnović-Traživuk, Branka. *Tragom prvih zbirki Etnografskog muzeja u Splitu*. Split: Etnografski muzej Split, 2009.

Ovaj rad nastao je na temelju istoimenoga završnog rada („Kamilo Tončić i njegova djela“) na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu 2022. godine.

Mentorica: prof. sc. Ivana Prijatelj Pavičić

Komentor: izv. prof. dr. sc. Dalibor Prančević

Kamilo Tončić and His Oeuvre

This paper explores the architectural contributions of Split’s architect Kamilo Tončić, pl. Sorinja (Zadar, 1878 – Split, 1961), a notable figure in Split’s history. Among his listed works, the most significant are those featuring Art Nouveau stylistic elements, notably the Sulphur Spa building and the Croatian Cultural Centre. He participated in numerous renovations and adaptations of historical buildings in Split, leaving a lasting impact on the city’s cultural landscape. Furthermore, he was the founder of the Ethnographic Museum, at that time called the Regional Museum for Folk Art and Handicraft, and the Museum of Fine Arts (then the Art Gallery). He collected and emphasized the value of artisanal and handicraft products, known as “folk art,” in Dalmatia and Bosnia. The paper draws from Mario Kezić’s book on *Art Nouveau Architecture in Split*, and Stanko Piplović’s monograph *Kamilo Tončić*.

This research is based on the BA thesis titled “Kamilo Tončić and His Oeuvre,” defended in 2022 at the Department of Art History, Faculty of Arts and Social Sciences in Split, under the supervision of Full Professor Ivana Prijatelj Pavičić and co-supervised by Associate Professor Dalibor Prančević.